



## Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2018 m. balandžio 17 d.\*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Socialinė politika – Direktyva 2000/78/EB – Vienodas požiūris – Skirtingas požiūris dėl religijos ar įsitikinimų – Bažnyčių ar kitų organizacijų, kurių veiklos normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, profesinė veikla – Religijos ar įsitikinimų pripažinimas esminiais, teisėtais ir pateisinamais profesiniais reikalavimais atsižvelgiant į organizacijos veiklos normas – Sąvoka – Veiklos pobūdis ir jos vykdymo sąlygos – SESV 17 straipsnis – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 10, 21 ir 47 straipsniai“

Byloje C-414/16

dėl *Bundesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas, Vokietija) 2016 m. kovo 17 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2016 m. liepos 27 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

**Vera Egenberger**

prieš

**Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e. V.**

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kuriį sudaro pirmininkas K. Lenaerts, pirmininko pavaduotojas A. Tizzano, kolegijų pirmininkai R. Silva de Lapuerta, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça ir A. Rosas, teisėjai E. Juhász, M. Safjan, D. Šváby, M. Berger, A. Prechal, E. Jarašiūnas, F. Biltgen (pranešėjas), M. Vilaras ir E. Regan,

generalinis advokatas E. Tanchev,

posėdžio sekretorius K. Malacek, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2017 m. liepos 18 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- V. Egenberger, atstovaujamos advokato K. Bertelsmann ir P. Stein,
- *Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV*, atstovaujamos advokato M. Sandmaier, taip pat M. Ruffert ir G. Thüsing,
- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos T. Henze ir J. Möller,

\* Proceso kalba: vokiečių.

– Airijos, atstovaujamos E. Creedon, M. Browne, L. Williams ir A. Joyce, padedamų SC C. Toland ir BL S. Kingston,

– Europos Komisijos, atstovaujamos D. Martin ir B.-R. Killmann,

susipažinęs su 2017 m. lapkričio 9 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

### Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 4 straipsnio 2 dalies išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant Veros Egenberger ir *Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV* (toliau – *Evangelisches Werk*) ginčą dėl pirmosios reikalavimo atlyginti žalą, sukeltą diskriminacijos dėl religijos, kurią ji teigia patyrusi per įdarbinimo procedūrą.

### Teisinis pagrindas

#### *Sąjungos teisė*

- 3 Direktyvos 2000/78 4, 23, 24 ir 29 konstatuojamosiose dalyse numatyta:

„(4) lygybės prieš įstatymą teisė ir teisė į apsaugą nuo diskriminacijos visiems asmenims yra visuotinė teisė, pripažįstama pagal Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, Jungtinių Tautų pilietinių ir politinių teisių paktą, Jungtinių Tautų ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kurių šalimis signatarėmis yra visos valstybės narės. Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) Konvencija Nr. 111 draudžia diskriminaciją užimtumo ir profesinėje srityse.

<...>

(23) tik kai kuriomis aplinkybėmis galima pateisinti skirtingą požiūrį, jei su religija ar įsitikinimais, negalia, amžiumi ar seksualine orientacija susijusi savybė yra įprastas [esminis] ir lemiantis [lemiamas] profesinis reikalavimas, šis tikslas [su sąlyga, kad tikslas] yra teisėtas, o reikalavimas tinkamas [proporcingas]. Tokios aplinkybės turėtų būti nurodytos valstybių narių Komisijai pateikiamoje informacijoje.

(24) prie Amsterdamo sutarties Baigiamojo akto pridėtoje Deklaracijoje Nr. 11 dėl bažnytinių ir nereliginių organizacijų statuso Europos Sąjunga atvirai pripažino gerbianti ir nepažeidžianti pagal nacionalinę teisę valstybių narių bažnytinėms ir religinėms asociacijoms ar bendruomenėms suteikto statuso ir vienodai gerbianti filosofinių bei nereliginių organizacijų statusą. Todėl valstybės narės gali toliau taikyti arba nustatyti specialias nuostatas dėl įprastų [esminių], teisėtų ir pateisinamų profesinių reikalavimų, kurių gali prireikti profesinei veiklai vykdyti.

<...>

(29) asmenims, kurie patyrė diskriminaciją dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos, turėtų būti suteiktos tinkamos teisinės apsaugos priemonės. Siekiant garantuoti veiksmingesnę apsaugą, asociacijoms arba juridiniams asmenims turėtų būti suteikta teisė nukentėjusiojo vardu arba jį remiant, kaip tai nustato valstybės narės, dalyvauti procesiniuose veiksmuose, nepažeidžiant nacionalinių proceso taisyklių, reglamentuojančių atstovavimą ir gynybą teismuose.“

4 Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje nustatyta:

„Šios direktyvos tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.“

5 Šios direktyvos 2 straipsnio 1, 2 ir 5 dalyse nurodyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu;

<...>

5. Ši direktyva nepažeidžia priemonių, numatytų nacionaliniuose teisės aktuose, kurie demokratinėse visuomenėse yra būtini visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti ir kriminalinių nusikaltimų prevencijai, kitų asmenų sveikatos, teisių ir laisvių apsaugai.“

6 Minėtos direktyvos 4 straipsnis suformuluotas taip:

„1. Nepaisant 2 straipsnio 1 ir 2 dali[ų], valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris remiantis savybe, susijusia su kuria nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių, nebūtų laikomas diskriminacija, jei dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tokia savybė yra įprastas [esminis] ir lemiantis [lemiamas] profesinis reikalavimas, šis tikslas [su sąlyga, kad tikslas] yra teisėtas, o reikalavimas proporcingas.

2. Valstybės narės gali toliau taikyti šios direktyvos priėmimo dieną galiojančius nacionalinius teisės aktus arba numatyti ateityje priimti teisės aktus, kuriuose būtų taikoma šios direktyvos priėmimo dieną galiojusi nacionalinė praktika, pagal kuriuos bažnytinių ir kitų valstybinių arba privačių organizacijų, kurių veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, skirtingas požiūris profesinėje veikloje dėl asmens religijos ar įsitikinimų nėra diskriminacija, jei dėl tokios veiklos pobūdžio arba dėl aplinkybių, kuriomis ji vykdoma, asmens išpažįstama religija ar įsitikinimai atsižvelgiant į organizacijos veiklos normas yra įprastas [esminis], teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas. Taikant skirtingą požiūrį atsižvelgiama į valstybių narių konstitucines nuostatas ir principus bei į bendruosius Bendrijos teisės principus ir diskriminavimas dėl kitos priežasties yra nepateisinamas.

Jei šios direktyvos nuostatų laikomasi kitu būdu, ji nepažeidžia bažnytinių ir kitų valstybinių arba privačių organizacijų, kurių veiklą reguliuojančios normos remiasi religija ar įsitikinimais, teisės pagal nacionalines konstitucijas ir įstatymus reikalauti, kad jiems dirbantys asmenys sąžiningai ir ištikimai laikytųsi minėtų organizacijų veiklos normų.“

7 Direktyvos 2000/78 9 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad šioje direktyvoje numatytoms pareigoms vykdyti visiems asmenims, manantiems, kad jie nukentėjo, kadangi jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, būtų prieinamos teismo ir (arba) administracinės procedūros, įskaitant, kai jos mano, kad yra būtina, taikinimo procedūrą, net pasibaigus tariamai diskriminuojantiems santykiams.“

8 Šios direktyvos 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės taiko tokias pagal jų nacionalines teismų sistemas [numatytas] priemones, kurios yra būtinos užtikrinti, jog tais atvejais, kai asmenys, manantys, kad jie nukentėjo, kadangi jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, teismui ar kitai kompetentingai institucijai nurodo faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, pats atsakovas turi įrodyti, kad vienodo požiūrio taikymo principas nebuvo pažeistas.“

### **Vokietijos teisė**

GG

9 *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis įstatymas, toliau – GG) <...> 4 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Tikėjimo ir sąžinės laisvė ir laisvė turėti religinių ir ideologinių įsitikinimų yra neliečiama.

2. Laisvė išpažinti religiją garantuojama.“

10 GG 140 straipsnyje numatyta, kad neatsiejama GG dalis yra 1919 m. rugpjūčio 11 d. *Weimarer Reichsverfassung* (Veimaro Konstitucija, toliau – WRV) 136–139 ir 141 straipsniai.

11 WRV 137 straipsnyje numatyta:

„1. Valstybinės bažnyčios nėra.

2. Laisvė kurti religines bendruomenes garantuojama. Jos gali jungtis be jokių apribojimų valstybės teritorijoje.

3. Religinės bendruomenės reguliuoja ir tvarko savo reikalus savarankiškai laikydamosi visiems galiojančių įstatymų. Jos paskirsto savo darbo vietas nesikišant centrinei vyriausybei ar vietos valdžios institucijoms.

<...>

7. Asociacijos, kurios siekia skatinti tam tikrą visuomenės ideologinį įsitikinimą, turi tokį patį statusą kaip religinės bendruomenės.“

12 Remiantis *Bundesverfassungsgericht* (Federalinis Konstitucinis Teismas, Vokietija) jurisprudencija, pagal GG 140 straipsnį, siejamą su WRV 137 straipsnio 3 dalimi, garantuojamą bažnyčių laisvo apsisprendimo teisę turi ne tik pačios bažnyčios, kaip religinės bendruomenės, bet ir visos joms konkrečiai pavaldžios įstaigos, jeigu ir tiek kiek jos, remdamosi religiniu identitetu ir savo tikslu ar paskirtimi, turi vykdyti bažnyčios užduotis ir funkcijas.

AGG

13 2006 m. rugpjūčio 14 d. *Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz* (Bendrasis įstatymas dėl vienodo požiūrio, *BGBL*. 2006 I, p. 1897, toliau – AGG) skirtas perkelti Direktyvai 2000/78 į Vokietijos teisę.

14 AGG 1 straipsnyje, apibrėžiančiame įstatymo tikslą, nustatyta:

„Šiuo įstatymu siekiama užkirsti kelią bet kokiai diskriminacijai dėl rasės ar etninės kilmės, lyties, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos ar ją pašalinti.“

15 AGG 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Darbuotojai neturi būti diskriminuojami dėl 1 straipsnyje išvardytų pagrindų. Šis draudimas taikomas ir tais atvejais, kai diskriminuojantis asmuo tik daro prielaidą dėl vieno iš 1 straipsnyje išvardytų pagrindų buvimo.“

16 Remiantis AGG 9 straipsniu:

„1. Nepažeidžiant [šio įstatymo] 8 straipsnio nuostatų, skirtingas požiūris dėl religijos ar tikėjimo taip pat priimtinas įsidarbinant religinėse bendruomenėse ar joms pavaldžiose įstaigose, neatsižvelgiant į jų teisinį statusą, arba asociacijose, kurios siekia visuomenėje skatinti religiją ar tikėjimą, kai tam tikros religijos ar tikėjimo išpažinimas sudaro pagrįstą profesinį reikalavimą, atsižvelgiant į [religinės bendruomenės ar asociacijos] teisę į apsisprendimą arba veiklos pobūdį.

2. Skirtingo požiūrio dėl religijos ar įsitikinimų draudimas netaikomas 1 dalyje nurodytų religinių bendruomenių, joms pavaldžių įstaigų, neatsižvelgiant į jų teisinį statusą, arba asociacijų, kurios siekia visuomenėje skatinti religiją ar tikėjimą, teisei iš savo darbuotojų reikalauti elgtis sąžiningai ir ištikimai pagal jų atitinkamą identitetą.“

17 AGG 15 straipsnis suformuluotas taip:

„1. Darbdavys, pažeidęs diskriminacijos draudimą, turi atlyginti dėl to atsiradusią žalą. Tai netaikoma tuo atveju, kai darbdavys nėra atsakingas už šios pareigos nevykdymą.

2. Dėl patirtos žalos, kuri nėra turtinė žala, darbuotojas turi teisę reikalauti atitinkamos piniginės kompensacijos. Nepriėmimo į darbą atveju kompensacija negali viršyti trijų mėnesių darbo užmokesčio, jei asmuo nebūtų įdarbintas net vykdant nediskriminacinę atranką.

<...>“

*Evangelische Kirche in Deutschland* bažnytinė teisė

18 1948 m. liepos 13 d. *Grundordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland* (Vokietijos evangelikų bažnyčios statusas), paskutinį kartą iš dalies pakeistas 2013 m. lapkričio 12 d. *Kirchengesetz* (Bažnyčios įstatymas), yra *Evangelische Kirche in Deutschland* (Vokietijos evangelikų bažnyčia, toliau – EKD) bažnytinės teisės pagrindas.

- 19 Šio iš dalies pakeisto statuto 9 straipsnio b punkto pagrindu priimtos 2005 m. liepos 1 d. *Richtlinie des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland über die Anforderungen der privatrechtlichen beruflichen Mitarbeit in der Evangelischen Kirche in Deutschland und des Diakonischen Werkes* (EKD tarybos direktyva dėl reikalavimų, taikomų private teise reglamentuojamam profesiniam darbui EKD ir diakoninei tarnystei, toliau – Direktyva dėl profesinio darbo EKD) 2 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Bažnytinės tarnystės misija – skleisti Evangeliją žodžiais ir veiksmais. Visi bažnyčioje ir diakonijoje dirbantys vyrai ir moterys įvairiais būdais prisideda prie šios misijos įgyvendinimo. Ši misija yra darbdavių ir darbuotojų teisių ir pareigų pagrindas.“

- 20 Direktyvos dėl profesinio darbo EKD 3 straipsnyje nustatyta:

„1. Profesinei veiklai Evangelikų bažnyčioje arba jos diakonijoje iš esmės būtina narystė vienoje iš [EKD] narėmis ar sąjungininkėmis esančių bažnyčių.

2. Nuo 1 dalies leidžiama nukrypti dėl pareigų, nesusijusių su [Evangelijos] skleidimu, pamokslavimu, švietimu ar vadovavimu, jei neįmanoma įdarbinti kitų tinkamų bendradarbių. Tokiu atveju taip pat leidžiama įdarbinti asmenis, kurie yra Vokietijos krikščionių bažnyčių asociacijai arba Laisvųjų Evangelikų bažnyčių asociacijai priklausančios bažnyčios nariai. Kiekvienas 1 dalyje numatytų sąlygų netenkinančių asmenų įdarbinimas turi būti nagrinėjamas atskirai, atsižvelgiant į užimtinų pareigų ar įstaigos svarbą ir kitų darbuotojų skaičių, taip pat į numatytas vykdyti užduotis ir bendrą aplinką. [Ši nuostata] neturi įtakos 2 straipsnio 1 dalies antram sakiniui.“

- 21 2008 m. rugpjūčio 25 d. *Dienstvertragsordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland* (EKD nutarimas dėl darbo sutarčių), reglamentuojančio EKD, Diakonijos centrinės administracijos ir kitų įstaigų ir institucijų pagal privatinę teisę įdarbinamų darbuotojų bendras darbo sąlygas, 2 straipsnyje „Bažnyčios ir diakonijos misija“ nustatyta:

„Bažnytinės tarnystės misija – skleisti Jėzaus Kristaus Evangeliją žodžiais ir veiksmais. Diakonijos tarnystė yra Evangelikų bažnyčios egzistencijos ir prigimties išraiška.“

- 22 EKD nutarimo dėl darbo sutarčių 4 straipsnyje „Bendrosios pareigos“ nustatyta:

„Darbuotojai prisideda prie savo bažnytinių ir diakonijos misijų vykdymo atsižvelgdami į savo gabumus, užduotis ir atsakomybės sritį. Jų bendras elgesys tarnyboje ir ne tarnybos metu turi atitikti jų, kaip bažnyčios tarnybos bendradarbių, prisiimtą atsakomybę.“

- 23 *Evangelisches Werk* taikoma ir Direktyva dėl profesinio darbo EKD, ir EKD nutarimas dėl darbo sutarčių.

### **Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai**

- 24 2012 m. lapkričio mėn. *Evangelisches Werk* paskelbė skelbimą dėl terminuoto darbo pagal projektą dėl lygiagrečios ataskaitos apie Jungtinių Tautų tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo laikymąsi. Remiantis šiuo darbo skelbimu, vykdytinos užduotys turėjo apimti dalyvavimą rengiant valstybės ataskaitas apie nurodytą konvenciją už 2012–2014 m. laikotarpį, Vokietijos valstybės ataskaitai lygiagrečios ataskaitos rengimą, specialių pastabų ir nuomonių teikimą, atstovavimą pagal projektą Vokietijos diakonijai politiniame pasaulyje, visuomenėje ir žmogaus teisių apsaugos organizacijose, bendradarbiavimą su atitinkamomis institucijomis, informacijos teikimą, nuomonių formavimo proceso derinimą asociacijos veiklos srityje, organizavimą, vadybą ir techninių ataskaitų rengimą darbo srityje.



- 25 Darbo skelbime taip pat buvo nurodytos sąlygos, kurias turėjo atitikti kandidatas. Viena jų buvo suformuluota taip:
- „Būtina sąlyga – narystė Evangelikų arba Vokietijos krikščionių bažnyčių asociacijai priklausančioje bažnyčioje ir pasirengimas diakoninei tarnystei. Gyvenimo aprašyme prašome nurodyti išpažįstamą religiją.“
- 26 Jokios religijos neišpažįstanti V. Egenberger kandidatavo į paskelbtą darbo vietą. Nors po *Evangelisches Werk* atliktos pirminės atrankos suinteresuotojo asmens kandidatūra nebuvo atmesta, jos nepakvietė į pokalbį. Galiausiai atrinktas kandidatas dėl išpažįstamos religijos buvo nurodęs esąs „socializuotas krikščionis, priklausantis Berlyno žemės evangelikų bažnyčiai“.
- 27 Manydama, kad jos kandidatūra buvo atmesta dėl nepriklausymo jokiai religinei bendruomenei, V. Egenberger pareiškė ieškinį *Arbeitsgericht Berlin* (Berlyno darbo teismas, Vokietija) ir reikalavo priteisti iš *Evangelisches Werk* 9788,65 EUR sumą pagal AGG 15 straipsnio 2 dalį. Suinteresuotasis asmuo nurodė, jog tai, kad iš darbo skelbimo matyti, jog per įdarbinimo procedūrą atsižvelgiama į religiją, nesuderinama su diskriminacijos draudimu pagal AGG, aiškinamą atsižvelgiant į Sąjungos teisę, ir jos patirtos diskriminacijos negalima pateisinti pagal AGG 9 straipsnio 1 dalį.
- 28 *Evangelisches Werk* teigia, kad skirtingas požiūris dėl religijos šiuo atveju pateisinamas pagal AGG 9 straipsnio 1 dalį. Anot *Evangelisches Werk*, teisė reikalauti priklausymo krikščionių bažnyčiai patenka į pagal GG 140 straipsnį, aiškinamą kartu su WRV 137 straipsnio 3 dalimi, saugomą bažnyčios apsisprendimo teisę. Ši teisė suderinama su Sąjungos teise remiantis, be kita ko, SESV 17 straipsnio nuostatomis. Be to, atsižvelgiant į *Evangelisches Werk* bažnytinį identitetą, konfesinė priklausomybė dėl darbo skelbime nurodytos veiklos pobūdžio yra pateisinamas profesinis reikalavimas.
- 29 *Arbeitsgericht Berlin* (Berlyno darbo teismas) iš dalies patenkino V. Egenberger ieškinį. Jis nusprendė, kad ieškovė nukentėjo dėl diskriminacijos, bet priteisė jai tik 1957,73 EUR žalos atlyginimą. *Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg* (Berlyno-Brandenburgo žemės darbo teismas, Vokietija) atmetus V. Egenberger apeliacinį skundą dėl šio sprendimo, suinteresuotoji padavė kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, kad jai būtų priteistas tinkamas žalos atlyginimas.
- 30 *Bundesdesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas, Vokietija) nuomone, ginčo pagrindinėje byloje baigtis priklauso nuo to, ar *Evangelisches Werk* taikytas skirtingas požiūris remiantis konfesine priklausomybe yra teisėtas pagal AGG 9 straipsnio 1 dalį. Tačiau šią nuostatą reikia aiškinti laikantis Sąjungos teisės. Taigi šio ginčo baigtis priklausys nuo Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies, kuri, kaip teigiama, į nacionalinę teisę turėjo būti perkelta AGG 9 straipsniu, išaiškinimo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patikslina, kad toks skirtingas požiūris taip pat turi atitikti valstybių narių konstitucines nuostatas ir principus, Sąjungos teisės bendruosius principus ir SESV 17 straipsnį.
- 31 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia pažymi, kad remiantis Vokietijos teisės aktų leidėjo aiškia valia Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis į Vokietijos teisę buvo perkelta AGG 9 straipsniu taip, kad visos teisės nuostatos ir praktika, galiojusios šios direktyvos priėmimo dieną, buvo išsaugotos. Tokį sprendimą teisės aktų leidėjas priėmė atsižvelgęs į *Bundesverfassungsgericht* (Federalinis Konstitucinis Teismas, Vokietija) jurisprudenciją dėl bažnyčių privilegijos laisvai apsispręsti. Remiantis šia jurisprudencija, teismo kontrolė turi apimti tik tinkamumo kontrolę atsižvelgiant į bažnytinį identitetą. Iš to išplaukia, kad jeigu remiantis pačiu bažnytiniu identitetu daromas skirtumas tarp veiklos, „artimos“ bažnyčios vykdomai tikėjimo sklaidai, ir veiklos, „nepasižyminčios šiuo artumu“, neturėtų būti vertinama, ar ir kiek šis skirtumas yra pateisinamas. Net jei remiantis bažnytiniu identitetu į visas darbo vietas, nepaisant jų pobūdžio, turėtų būti įdarbinama

atsižvelgiant į konfesinę priklausomybę, tam reikėtų pritarti netaikant nuodugnios teismo kontrolės. Tačiau kyla klausimas, ar toks AGG 9 straipsnio 1 dalies aiškinimas yra suderinamas su Sąjungos teise.

- 32 Anot prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, nei iš Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies, nei iš jos preambulės nematyti, kad darbdavys, kaip antai *Evangelisches Werk*, gali pats galutinai nuspręsti, kad, neatsižvelgiant į nagrinėjamos veiklos pobūdį, religija yra pateisinamas profesinis reikalavimas atsižvelgiant į darbdavio veiklą reguliuojančias normas, ir kad nacionaliniai teismai šiuo klausimu gali taikyti tik paprastą tinkamumo kontrolę. Atvirkščiai, šioje nuostatoje esanti nuoroda į tai, kad religija, „atsižvelgiant į organizacijos veiklos normas [turi būti] įprastas [esminis], teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas“, gali skatinti manyti, kad nacionalinių teismų jurisdikcija ir kontrolės pareiga viršija paprasta tinkamumo kontrolę.
- 33 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, dalies Vokietijos teisės mokslininkų nuomone, Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama laikantis pirminės teisės, visų pirmą prie Amsterdamo sutarties baigiamojo akto pridėtos Deklaracijos Nr. 11 dėl bažnytinių ir nereliginių organizacijų statuso (toliau – Deklaracija Nr. 11) arba SESV 17 straipsnio.
- 34 Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad prireikus, jis, atsižvelgdamas į visas nacionalinės teisės nuostatas ir taikydamas joje pripažintus aiškinimo metodus, turės nuspręsti, ar ir kiek AGG 9 straipsnio 1 dalis gali būti aiškinama laikantis Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies, kaip ją aiškina Teisingumo Teismas, kad neprireiktų aiškinti *contra legem*, arba ar šios AGG nuostatos reikės netaikyti.
- 35 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, viena vertus, siekia išsiaiškinti, ar Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo draudimu privačiam asmeniui suteikiama subjektinė teisė, kuria jis gali remtis nacionaliniuose teismuose ir kuri įpareigoja šiuos teismus privačių asmenų ginčiuose netaikyti su šiuo draudimu nesuderinamų nacionalinės teisės nuostatų.
- 36 Kita vertus, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Teisingumo Teismas dar nėra patikslinęs, ar pareiga netaikyti su Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo draudimu nesuderinamų nacionalinės teisės nuostatų taip pat taikoma tuo atveju, kai darbdavys, kaip antai *Evangelisches Werk*, siekdamas pateisinti skirtingą požiūrį dėl religijos, remiasi ne tik nacionalinės konstitucinės teisės, bet ir Sąjungos pirminės teisės nuostatomis, šiuo atveju SESV 17 straipsniu.
- 37 Trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad prireikus jis dar turės atsakyti į klausimą, kokie su religija susiję reikalavimai tokiu atveju, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar jos vykdymo sąlygų gali būti laikomi esminiu, teisėtu ir pateisinamu profesiniu reikalavimu, atsižvelgiant į organizacijos veiklą reguliuojančias normas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį.
- 38 Tiesa, Europos Žmogaus Teisių Teismas bylose dėl lojalumo konfliktų nustatė individualius kriterijus remdamasis, be kita ko, Direktyva 2000/78, tačiau tie kriterijai buvo susiję su esamais darbo santykiais ir jų taikymas iš esmės apsiribojo tose bylose nagrinėtais atvejais.
- 39 Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, be kita ko, ar šie kriterijai svarbūs aiškinant Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį tuo atveju, kai skirtingas požiūris dėl religijos taikytas įdarbinant, ir ar SESV 17 straipsnis turi reikšmės aiškinant nurodytą nuostatą.



- 40 Taip pat kyla klausimas, ar nacionaliniai teismai turi atlikti išsamią kontrolę, paprastą tinkamumo kontrolę ar tiesiog patikrinti piktnaudžiavimo buvimą, kai nagrinėja, ar dėl atitinkamos veiklos pobūdžio arba jos vykdymo sąlygų religija yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į organizacijos veiklą reguliuojančias normas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį.
- 41 Tokiomis aplinkybėmis *Bundesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos [2000/78] 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad darbdavys, kaip antai atsakovė nagrinėjamoje byloje, arba bažnyčia jo vardu, pats (pati) privalomai gali nustatyti, kad tam tikra kandidato išpažįstama religija dėl veiklos pobūdžio arba dėl aplinkybių, kuriomis ji vykdoma, atsižvelgiant į darbdavio (bažnyčios) veiklos normas, yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas?

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai:

Ar tokioje byloje kaip ši turėtų būti netaikoma nacionalinės teisės nuostata, kaip šiuo atveju [AGG] 9 straipsnio 1 dalies pirma alternatyva, leidžianti skirtingą požiūrį dėl religijos, jeigu darbdavys yra religinė bendruomenė ar jai priklausanti įstaiga, kai tam tikra religija, atsižvelgiant į šios religinės bendruomenės identitetą ir jos teisę laisvai apsispręsti, yra pateisinamas profesinis reikalavimas?

3. Be to, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų neigiamas:

Kokie reikalavimai taikomi veiklos pobūdžiui arba aplinkybėms, kuriomis ji vykdoma, kaip esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas atsižvelgiant į organizacijos veiklos normas pagal Direktyvos [2000/78] 4 straipsnio 2 dalį?“

## **Dėl prejudicinių klausimų**

### ***Dėl pirmojo klausimo***

- 42 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad bažnyčia ar kita organizacija, kurios veiklą reguliuojančios normas grindžiamos religija ar įsitikinimais, ketinanti įdarbinti asmenį, gali pati privalomai nustatyti profesinę veiklą, kuriai dėl jos pobūdžio ar vykdymo sąlygų religija yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į šios bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas.
- 43 Pirmiausia pažymėtina, kad tarp pagrindinės bylos šalių nėra ginčo dėl to, kad V. Egenberger kandidatūros atmetimas dėl to, kad ji nepriklausė jokiai religinei bendruomenei, yra skirtingas požiūris dėl religijos, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį.
- 44 Toliau pažymėtina, kad pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją aiškinant Sąjungos teisės nuostatą reikia atsižvelgti ne tik į jos tekstą, bet ir kontekstą ir teisės akto, kuriame ji įtvirtinta, tikslus ir, be kita ko, į šio akto priėmimo aplinkybes (šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 1 d. Sprendimo *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland*, C-461/13, EU:C:2015:433, 30 punktą).

- 45 Pirmiausia dėl Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos formuluotės pažymėtina, jog iš šios nuostatos matyti, kad bažnyčia, ar kita organizacija, kurios veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, gali taikyti su religija ar įsitikinimais susijusį reikalavimą, jeigu dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų religija ar įsitikinimai yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į organizacijos veiklą reguliuojančias normas.
- 46 Reikia konstatuoti, kad jeigu, kilus abejonių, šių kriterijų laikymosi kontrolė būtų patikėta ne nepriklausomai institucijai, kaip antai nacionaliniam teismui, o pačiai bažnyčiai ar organizacijai, ketinančiai taikyti skirtingą požiūrį dėl religijos ar įsitikinimų, ši kontrolė netektų jokios prasmės.
- 47 Antra, kalbant apie Direktyvos 2000/78 tikslą ir jos 4 straipsnio 2 dalies kontekstą, primintina, kad, remiantis jos 1 straipsniu, šia direktyva siekiama nustatyti kovos su diskriminacija dėl, be kita ko, religijos ar įsitikinimų užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą. Taigi šia direktyva jos taikymo srityje sukonkretintas bendrasis nediskriminavimo principas, įtvirtintas Chartijos 21 straipsnyje.
- 48 Kad būtų užtikrintas šio principo laikymasis, Direktyvos 2000/78 9 straipsniu, siejama su jos 29 konstatuojamąja dalimi, valstybės narės įpareigotos numatyti, be kita ko, teismines procedūras, kad būtų vykdomos šioje direktyvos įtvirtintos pareigos. Taip pat pagal šios direktyvos 10 straipsnį iš valstybių narių reikalaujama taikyti tokias jų nacionalines teismų sistemas atitinkančias priemones, kurios yra būtinos užtikrinti, kad tais atvejais, kai asmenys, manantys, kad nukentėjo, nes jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, teismui ar kitai kompetentingai institucijai nurodo faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, pats atsakovas turi įrodyti, kad šis principas nebuvo pažeistas.
- 49 Be to, Chartijos, kuri taikoma pagrindinei bylai, nes, pirma, AGG į Vokietijos teisę perkelta Direktyva 2000/78, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį, ir, antra, ši byla susijusi su asmeniu, kuriam skirtingas požiūris dėl religijos taikytas įsidarbinant, 47 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į jam pagal Sąjungos teisę suteiktų teisių veiksmingą gynybą teisme (šiuo klausimu žr. 2017 m. gegužės 16 d. Sprendimo *Berlioz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, 50 punktą).
- 50 Nors taip Direktyva 2000/78 siekiama apsaugoti pagrindinę darbuotojų teisę nebūti diskriminuojamiems dėl jų religijos ar įsitikinimų, vis dėlto šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalimi taip pat siekiama atsižvelgti į bažnyčių ir kitų valstybinių arba privačių organizacijų, kurių veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, teisę į autonomiją, pripažintą SESV 17 straipsnyje ir Chartijos 10 straipsnyje, atitinkančiame 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 9 straipsnį.
- 51 Taigi Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies tikslas – užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp, viena vertus, bažnyčių ir kitų valstybinių arba privačių organizacijų, kurių veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, teisės į autonomiją ir, kita vertus, darbuotojų teisės nebūti diskriminuojamiems dėl jų religijos ar įsitikinimų, be kita ko, įsidarbinant; šio tikslo siekiama tais atvejais, kai šios teisės gali konkuruoti tarpusavyje.
- 52 Šiuo tikslu nurodytoje nuostatoje įtvirtinti kriterijai, į kuriuos reikia atsižvelgti atliekant palyginimą, būtina norint užtikrinti teisingą šių galbūt konkuruojančių teisių pusiausvyrą.
- 53 Tačiau kilus ginčui tokiam palyginimui prireikus turi būti galima taikyti nepriklausomos institucijos, o galiausiai nacionalinio teismo kontrolę.
- 54 Šiomis aplinkybėmis tai, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje daroma nuoroda į šios direktyvos priėmimo dieną galiojančius nacionalinės teisės aktus ir nacionalinę praktiką, negali būti aiškinama kaip leidimas valstybėms narėms netaikyti nurodytų kriterijų laikymuisi teismo kontrolės.

- 55 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikia daryti išvadą, kad jei bažnyčia ar kita organizacija, kurios veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, grįsdama aktą ar sprendimą atmesti asmens kandidatūrą į darbo vietą jos vidaus struktūroje, teigia, kad dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų religija yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į šios bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas, tokiam teiginiui prireikus turi būti galima taikyti veiksmingą teismo kontrolę, per kurią būtų tikrinama, ar nagrinėjamu atveju laikytasi Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų.
- 56 SESV 17 straipsnis nepaneigia šios išvados.
- 57 Visų pirma, šios nuostatos formuluotė iš esmės atitinka Deklaracijos Nr. 11 formuluotę. Tai, kad Direktyvos 2000/78 24 konstatuojamojoje dalyje pateikta aiški nuoroda į šią deklaraciją, rodo, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas tikrai atsižvelgė į šią deklaraciją priimdamas nurodytą direktyvą, ypač jos 4 straipsnio 2 dalį, nes šioje nuostatoje aiškiai nurodomi šios direktyvos priėmimo dieną galioję nacionalinės teisės aktai ir nacionalinė praktika.
- 58 Toliau konstatuotina, kad SESV 17 straipsnyje įtvirtintas Sąjungos neutralitetas valstybės narių santykių su bažnyčiomis ir religinėmis asociacijomis ar bendruomenėmis organizavimo atžvilgiu. Tačiau šis straipsnis nepanaikina veiksmingos teismo kontrolės dėl Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų laikymosi.
- 59 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis, siejama su jos 9 ir 10 straipsniais ir Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad jei bažnyčia ar kita organizacija, kurios veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, grįsdama aktą ar sprendimą atmesti asmens kandidatūrą į darbo vietą jos vidaus struktūroje, teigia, kad dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų religija yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į šios bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas, tokiam teiginiui prireikus turi būti galima taikyti veiksmingą teismo kontrolę, per kurią būtų tikrinama, ar nagrinėjamu atveju laikytasi Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų.

### ***Dėl trečiojo klausimo***

- 60 Trečiuoju klausimu, kurį reikia nagrinėti prieš antrąjį klausimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, kokiais kriterijais remiantis kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti, ar dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų ir atsižvelgiant į konkrečios bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas religija ar įsitikinimai yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį.
- 61 Šiuo klausimu pažymėtina, kad nors tiesa, jog atlikdamos Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje numatytą palyginimą, primintą šio sprendimo 51 ir 52 punktuose, valstybės narės ir jų valdžios institucijos, konkrečiai kalbant, teismai, išskyrus labai išimtinius atvejus turi susilaikyti nuo pačių atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančių normų teisėtumo vertinimo (šiuo klausimu žr. 2014 m. birželio 12 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo *Fernández Martínez prieš Ispaniją*, CE:ECHR:2014:0612JUD005603007, 129 punktą), vis dėlto jos turi užtikrinti, kad nebūtų pažeidžiama darbuotojų teisė nebūti diskriminuojamiems dėl, be kita ko, religijos ar įsitikinimų. Remiantis pačia 4 straipsnio 2 dalimi, per šį patikrinimą siekiama nustatyti, ar atitinkamos bažnyčios ar organizacijos taikomas profesinis reikalavimas yra esminis, teisėtas ir pateisinamas dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų, atsižvelgiant į šias veiklą reguliuojančias normas.

- 62 Kiek tai susiję su Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos sąvokos „esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas“ aiškinimu, iš šios nuostatos aiškiai išplaukia, kad religija ar įsitikinimai prirėikus gali būti toks profesinis reikalavimas atsižvelgiant būtent į atitinkamos veiklos „pobūdį“ ar jos vykdymo „sąlygas“.
- 63 Taigi skirtingo požiūrio dėl religijos ar įsitikinimų teisėtumas pagal šią nuostatą priklauso nuo galimo objektyviai patikrinti tiesioginio ryšio tarp darbdavio taikomo profesinio reikalavimo ir atitinkamos veiklos. Toks ryšys gali kilti arba iš šios veiklos pobūdžio, pavyzdžiui, kai ją vykdamas dalyvaujama nustatant atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklos normas arba prisidedama prie jos tikėjimo sklaidos misijos, arba iš sąlygų, kuriomis ši veikla turi būti vykdoma, pavyzdžiui, iš būtinumo užtikrinti patikimą bažnyčios ar organizacijos atstovavimą palaikant išorės santykius.
- 64 Be to, kaip to reikalaujama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį, šis profesinis reikalavimas turi būti „esminis, teisėtas ir pateisinamas“, atsižvelgiant į bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas. Nors, kaip pabrėžta šio sprendimo 61 punkte, nacionaliniai teismai iš esmės negali nagrinėti pačių veiklą reguliuojančių normų, kuriomis grindžiamas atitinkamas profesinis reikalavimas, vis dėlto kiekvienu konkrečiu atveju jie turi nustatyti, ar nurodyti trys kriterijai tenkinami atsižvelgiant į šias normas.
- 65 Kalbant apie šiuos kriterijus, svarbu pažymėti, pirma, kiek tai susiję su reikalavimo „esminiu“ pobūdžiu, jog šio būdvardžio vartojimas reiškia, kad Sąjungos teisės aktų leidėjui religijos ar įsitikinimų, kuriais grindžiamos atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančios normos, išpažinimas turi būti būtinas dėl konkrečios profesinės veiklos svarbos šių normų įtvirtinimui arba šios bažnyčios ar organizacijos naudojimuisi teise į autonomiją.
- 66 Antra, kiek tai susiję su reikalavimo „teisėtumu“, pažymėtina, kad šio termino vartojimas rodo, jog Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino užtikrinti, kad reikalavimu išpažinti religiją ar įsitikinimus, kuriais grindžiamos atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančios normos, nesiekama tikslo, nesuderinamo su šiomis normomis arba su šios bažnyčios ar organizacijos naudojimuisi teise į autonomiją.
- 67 Trečia, kalbant apie reikalavimo „pateisinamą“ pobūdį, pažymėtina, kad šis terminas reiškia ne tik tai, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų laikymosi kontrolę gali atlikti nacionalinis teismas, bet ir kad šį reikalavimą nustatiusi bažnyčia ar organizacija privalo įrodyti, kad nagrinėjamo atvejo faktinėmis aplinkybėmis tariamas pavojus pažeisti jos veiklą reguliuojančias normas arba teisę į autonomiją yra tikėtinas ir rimtas, todėl nustatyti tokį reikalavimą iš tiesų būtina.
- 68 Šiuo klausimu pažymėtina, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalyje numatytas reikalavimas turi atitikti proporcingumo principą. Nors tiesa, kad šioje nuostatoje, skirtingai nuo šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalies, aiškiai nenumatyta, kad šis reikalavimas turi būti „proporcingas“, joje vis dėlto įtvirtinta, kad bet kokią skirtingą požiūrį reikia taikyti laikantis, be kita ko, „bendrųjų Bendrijos teisės principų“. Kadangi proporcingumo principas yra vienas iš bendrųjų Sąjungos teisės principų (šiuo klausimu žr. 2014 m. kovo 6 d. Sprendimo *Siragusa*, C-206/13, EU:C:2014:126, 34 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją: taip pat 2015 m. liepos 9 d. Sprendimo *K ir A*, C-153/14, EU:C:2015:453, 51 punktą), nacionaliniai teismai turi tikrinti, ar nagrinėjamas reikalavimas yra tinkamas ir neviršija to, kas būtina užsibrėžtam tikslui pasiekti.
- 69 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad joje numatytas esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas reiškia reikalavimą, kuris, atsižvelgiant į atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas, yra būtinas ir objektyviai nulemtas atitinkamos profesinės veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų ir kuris negali apimti tikslo, nesuderinamo su šiomis normomis arba su šios bažnyčios ar organizacijos teise į autonomiją. Šis reikalavimas turi atitikti proporcingumo principą.



### *Dėl antrojo klausimo*

- 70 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar nagrinėdamas privačių asmenų ginčą nacionalinis teismas turi pareigą netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, kurios negalima aiškinti taip, kad ji atitiktų Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį.
- 71 Šiuo klausimu primintina, kad nacionaliniai teismai, atsižvelgdami į nacionalinės teisės normų visetą ir taikydami joje pripažintus aiškinimo metodus, turi nuspręsti, ar, ir kiek nacionalinės teisės nuostatą, kaip antai AGG 9 straipsnio 1 dalį, galima aiškinti laikantis Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalies, kad neprireiktų nacionalinės teisės aiškinti *contra legem* (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 19 d. Sprendimo *DI, C-441/14*, EU:C:2016:278, 31 ir 32 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).
- 72 Be to, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo reikalavimas apima nacionaliniams teismams nustatytą pareigą prireikus pakeisti suformuotą nacionalinę jurisprudenciją, jeigu paaiškėja, kad ji pagrįsta su direktyvos tikslais nesuderinamu nacionalinės teisės išaiškinimu (2016 m. balandžio 19 d. Sprendimo *DI, C-441/14*, EU:C:2016:278, 33 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 73 Taigi nacionalinis teismas negali pagrįstai manyti, jog neturi galimybės aiškinti nacionalinės teisės nuostatos taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisę, vien dėl to, jog buvo nuolat pateikiamas toks šios nuostatos išaiškinimas, kuris neatitiko Sąjungos teisės (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 19 d. Sprendimo *DI, C-441/14*, EU:C:2016:278, 34 punktą).
- 74 Taigi nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamą nacionalinės teisės nuostatą galima aiškinti taip, kad ji atitiktų Direktyvą 2000/78.
- 75 Jeigu paaiškėtų, kad nagrinėjamos nacionalinės teisės nuostatos taip aiškinti neįmanoma, pažymėtina, viena vertus, kad pačioje Direktyvoje 2000/78 neįtvirtintas vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje principas, kildinamas iš įvairių tarptautinės teisės dokumentų ir valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, o vienintelis jos tikslas – šiose srityse nustatyti bendruosius kovos su diskriminacija dėl įvairių priežasčių, tarp kurių yra religija ar įsitikinimai, pagrindus, kaip matyti iš jos 1 straipsnio pavadinimo (šiuo klausimu žr. 2011 m. gegužės 10 d. Sprendimo *Römer, C-147/08*, EU:C:2011:286, 59 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 76 Bet kokios diskriminacijos dėl religijos ar įsitikinimų draudimas yra privalomas kaip bendrasis Sąjungos teisės principas. Vien šio Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto draudimo pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis į Sąjungos teisės taikymo sritį patenkančiuose jų ginčiuose (šiuo klausimu, kiek tai susiję su nediskriminavimo dėl amžiaus principu, žr. 2014 m. sausio 15 d. Sprendimo *Association de médiation sociale, C-176/12*, EU:C:2014:2, 47 punktą).
- 77 Atsižvelgiant į Chartijos 21 straipsnio privalomąjį poveikį, ši nuostata iš esmės nesiskiria nuo įvairių Steigimo sutarčių nuostatų, kuriomis draudžiama diskriminacija dėl įvairių pagrindų, net jei tokia diskriminacija kyla iš privačių asmenų sudarytų sutarčių (pagal analogiją žr. 1976 m. balandžio 8 d. Sprendimo *Defrenne, 43/75*, EU:C:1976:56, 39 punktą; 2000 m. birželio 6 d. Sprendimo *Angonese, C-281/98*, EU:C:2000:296, 33–36 punktus; 2000 m. spalio 3 d. Sprendimo *Ferlini, C-411/98*, EU:C:2000:530, 50 punktą ir 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimo *International Transport Workers' Federation ir Finnish Seamen's Union, C-438/05*, EU:C:2007:772, 57–61 punktus).
- 78 Kita vertus, pabrėžtina, kad, kaip ir Chartijos 21 straipsnio atveju, jos 47 straipsnio, susijusio su veiksminga teismine gynyba, visiškai pakanka, ir jo nereikia tikslinti Sąjungos ar nacionalinės teisės nuostatomis, kad privatiems asmenims būtų suteikta teisė, kuria galima remtis.



- 79 Vadinas šio sprendimo 75 punkte aptartu atveju nacionalinis teismas, neviršydamas savo įgaliojimų ribų, turėtų suteikti asmenims teisinę apsaugą, kuri jiems numatyta Chartijos 21 ir 47 straipsniuose, ir užtikrinti visišką šių straipsnių veiksmingumą, prireikus netaikydamas bet kurios jiems prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos.
- 80 Šios išvados nepaneigia aplinkybė, kad byloje tarp privačių asmenų teismui gali tekti lyginti tarpusavyje konkuruojančias pagrindines teises, bylos šalims suteiktas pagal SESV ar Chartijos nuostatas, ir kad vykdydamas privalomą kontrolę jis gali būti net įpareigotas užtikrinti proporcingumo principo laikymąsi. Iš tiesų pareiga užtikrinti esamų skirtingų interesų pusiausvyrą neturi jokios įtakos galimybei tokioje byloje remtis nagrinėjamomis teisėmis (šiuo klausimu žr. 2003 m. birželio 12 d. Sprendimo *Schmidberger*, C-112/00, EU:C:2003:333, 77–80 punktus ir 2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimo *International Transport Workers' Federation ir Finnish Seamen's Union*, C-438/05, EU:C:2007:772, 85–89 punktus).
- 81 Be to, kai nacionalinis teismas turi užtikrinti Chartijos 21 ir 47 straipsnio laikymąsi, kartu prireikus lygindamas kelius esamus interesus, kaip antai SESV 17 straipsnyje įtvirtintą bažnyčių statuso gerbimą, jis turi atsižvelgti, be kita ko, į Direktyvoje 2000/78 Sąjungos teisės aktų leidėjo įtvirtintą šių interesų pusiausvyrą, kad nustatytų pareigas, kylančias iš Chartijos tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė pagrindinėje byloje (pagal analogiją žr. 2005 m. lapkričio 22 d. Sprendimo *Mangold*, C-144/04, EU:C:2005:709, 76 punktą ir 2015 m. balandžio 23 d. Nutarties *Komisija / Vanbreda Risk & Benefits*, C-35/15 P(R), EU:C:2015:275, 31 punktą).
- 82 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąją klausimą reikia atsakyti taip: jeigu dviejų privačių asmenų ginčą nagrinėjantis nacionalinis teismas neturi galimybės aiškinti taikytinos nacionalinės teisės taip, kad ši atitiktų Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį, jis, neviršydamas savo įgaliojimų, turi suteikti teisinę apsaugą, kuri šiems asmenims numatyta Chartijos 21 ir 47 straipsniuose, ir užtikrinti visišką šių straipsnių veiksmingumą, prireikus netaikydamas bet kurios jiems prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos.

### Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 83 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiai teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

1. 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 4 straipsnio 2 dalis, siejama su jos 9 ir 10 straipsniais ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad jei bažnyčia ar kita organizacija, kurios veiklą reguliuojančios normos grindžiamos religija ar įsitikinimais, grįsdama aktą ar sprendimą atmesti asmens kandidatūrą į darbo vietą jos vidaus struktūroje, teigia, kad dėl atitinkamos veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų religija yra esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas, atsižvelgiant į šios bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas, tokiam teiginiui prireikus turi būti galima taikyti veiksmingą teismo kontrolę, per kurią būtų tikrinama, ar nagrinėjamu atveju laikytasi šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų.
2. Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad joje numatytas esminis, teisėtas ir pateisinamas profesinis reikalavimas reiškia reikalavimą, kuris, atsižvelgiant į atitinkamos bažnyčios ar organizacijos veiklą reguliuojančias normas, yra būtinas ir

**objektyviai nulemtas atitinkamos profesinės veiklos pobūdžio ar vykdymo sąlygų ir kuris negali apimti tikslų, nesuderinamų su šiomis normomis arba su šios bažnyčios ar organizacijos teise į autonomiją. Šis reikalavimas turi atitikti proporcingumo principą.**

- 3. Jeigu dviejų privačių asmenų ginčą nagrinėjantis nacionalinis teismas neturi galimybės aiškinti taikytinos nacionalinės teisės taip, kad ši atitiktų Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 2 dalį, jis, neviršydamas savo įgaliojimų, turi suteikti teisinę apsaugą, kuria asmenys naudojami pagal Chartijos 21 ir 47 straipsnius, ir užtikrinti visišką šių straipsnių veiksmingumą, prireikus netaikydamas bet kurios jiems prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos.**

Parašai.